UDK 81’373.612.2:811.163.6
Jerica Snoj
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša v Ljubljani

RAZUMEVANJE METAFORE V LEKSIKOLOGIJI

V sestavku je prikazano, kako je metafora v leksikologiji obravnavana kot pomenotvorna možnost znotraj poimenovalnega sistema. Cilj prikaza je: (1) predstaviti osnovne značilnosti in razčlenjenost raziskovalnega področja metafore v slovarju kot poimenovalnem sistemu, (2) ugotoviti stopnjo določenosti pojma *metafora v slovarju*, kot se kaže v ugotovitvah posameznih jezikoslovcev, in oceniti uporabnost teh ugotovitev v gradivni analizi; (3) opozoriti na specifično razmerje, obstoječe med splošnim pojmovanjem metafore in določitvami metafore pri različnih jezikoslovnih smereh.

The article shows how in linguistics, the metaphor is treated as a type of semantic derivation within the lexical system. The goal of this article is: (1) to show the main characteristics and complexity of the field dealing with the metaphor in the lexicon as a lexical system; (2) to determine the extent to which the concept of the metaphor in lexicon is defined, as reflected in the findings of individual linguists, and to assess the usefulness of these findings in the analysis of the material; (3) to point out the specific relationship existing between the general notion of the metaphor and the definition of the metaphor in various linguistic theories.

Ključne besede: metafora, slovar, slovarska metafora, slovnična metafora

Key words: metaphor, lexicon, lexical metaphor, grammatical metaphor

0 Metafora kot ena osrednjih jezikovnopomenskih danosti in ena osrednjih pomenoslovnih tem se v jezikoslovju obravnava v okviru številnih teoretičnih in metodoloških pristopov, ki odražajo sicersnjo raznolikost pojmovanja jezikovne zgradbe in zlasti jezikovnega pomena.[1]

Spodnji prikaz je vsebinsko členjen v dva dela: v prvem delu so v kronološkem zaporedju povzete obravnave metafore v nekaterih splošnih leksikoloških delih, v drugem delu so predstavljene tematsko ožje in bolj ciljno usmerjene metaforološke razprave nekaterih jezikoslovcev.

Cilj tako zamišljenega prikaza je: (1) predstaviti osnovne značilnosti in razčlenjenost raziskovalnega področja metafore v slovarju kot poimenovalnem sistemu, (2) presoditi stopnjo določenosti pojma *metafora v slovarju*, kot se kaže v ugotovitvah posameznih jezikoslovcev, in predvideti uporabnost teh ugotovitev v gradivni analizi; (3) opozoriti na specifično razmerje, obstoječe med splošnim pojmovanjem metafore in določitvami metafore pri posameznih jezikoslovnih smereh oz. jezikoslovcih.

[1] Vsebinsko se članek povezuje z enim od poglavij doktorske disertacije z naslovom *Metafora v slovenskem slovarju*, Ljubljana 2009, avtor J. Snoj, mentorica A. Vidovič Muha.

1 Obravnava metafore v splošnih leksikoloških delih

V splošnih leksikoloških delih je metafora večinoma obravnavana kot eden od tipov večpomenskosti. Interpretacija metafore vselej odraža siceršnje pojmovanje slovarskega pomena oz. pojmovanje zgradbe in delovanja celotnega jezikovnega sistema.

Pri obravnavi metafore kot jezikovnopomenske danosti prihaja v določenih pogojih do prekrivnosti pojmov, poimenovanih z izrazi *metafora*, *leksikalna metafora*, *leksikalizirana metafora*. V okviru tega sestavka se izraz *metafora* praviloma nanaša na slovarskopomensko danost, ki obstoji v tem, da je dani izraz rabljen v drugotnem pomenu, ki je na osnovi asociativne povezanosti vsebin izpeljan iz prvotnega pomena (npr. pri izrazu *metuljček* pomen 'dodatek k moški obleki' kot izpeljani pomen iz osnovnega pomena, vključno z manjšalniško modifikacijo, 'žuželka z dvema paroma kril'). Izraz *metafora* je v tem pomenu zamenljiv z izrazom *leksikalna metafora*, ki je v leksikološki literaturi razmeroma pogost, v nekaterih okoliščinah nujno potreben za razdvoumljenje (npr. za nedvoumno ločevanje *(leksikalne) metafore* in *konceptualne metafore*). – Izraz *leksikalizirana metafora*, zamenljiv z *uslovarjena metafora*, *slovarska metafora* ali *metaforični (slovarski) pomen*, se nanaša na metaforično izpeljani pomen s stališča vloge, ki jo izpolnjuje v poimenovalnem sistemu. Strogo vzeto je pojem, na katerega se nanaša izraz *leksikalizirana metafora*, vezan na strukturalno pojmovanje slovarskega pomena (hierarhiziran nabor pomenskih sestavin kot pomenskorazločevalnih lastnosti). Leksikaliziranost se pri tem nanaša na sistemsko pomensko razločevalnost, obstoječo na osnovi razmerij z drugimi pomeni v pomenskem sistemu. V širšem smislu se pojma *leksikalizirana metafora* in *leksikalna metafora* lahko razumeta tudi kot zamenljiva, ob hkratnem upoštevanju, da je *leksikalizirana metafora* kot podpomenka implicirana v *leksikalni metafori*.

1.1 J. Lyons pojmuje metaforični pomen kot primer jezikovnosistemske danosti, ki ni obvladljiva z naborom tvorbenih pravil. (Lyons 1977: 550–569) Metaforični pomen je obravnavan kot tip večpomenskosti; ta je določena z razmejitvijo od homonimije. Za pojem znotrajleksemske medpomenske povezanosti, ki je osnova večpomenskosti, pa Lyons ugotavlja, da je teoretično nedoločljiv, kar pomeni tudi nedoločljivost metaforičnega pomenotvornega tipa.

Priznavanje večpomenskosti, vključujoč metaforo, poleg homonimije metodološko za Lyonsa ni nič drugega, kot prepoznavanje nečesa, kar je osrednjega pomena v jezikovnem védenju. S tem je neposredno povezana zmožnost širitve pomena s procesom metaforičnega prenosa, ki je prisotna v jezikovni kompetenci vsakega govorečega in je izpričana tudi v otroškem učenju jezika.[2] Pripadniki danega jezika radi iščejo metaforične povezave celo med poimenovanji, ki so s sinhronega stališča nepovezana, torej homonimna. Da to počnejo, je vsaj delno najbrž posledica intuitivne zmožnosti metaforičnega širjenja obstoječega pomena. To, da pripadniki jezika pogosto ne soglašajo med seboj glede narave domnevne metaforične povezave, je povsem pričakovano. Večpomenskost je mogoče videti kot rezultat metaforične ustvarjalnosti.

[2] Ponazorilo širitve pomena s procesom metaforičnega prenosa: *Don't speak with your mouth full* kot izhodiščni pomen z metaforično širitvijo *the mouth of the river* in *the mouth of the bottle*. (Lyons 1977: 552)

Pri metafori ima Lyons za teoretično najbolj zanimivo to, da metaforičnost ni omejena na pesniško funkcijo jezika, da torej ni zgolj vprašanje besedilotvorja in stilistike. Za tvorjenje metaforičnih pomenov ugotavlja, da je vodeno s tako imenovanimi strategijami, in ne z deterministčnim sistemom tvorbenih pravil. Razlikovanje med pravili in strategijami pa je analogno razlikovanju med produktivnostjo (konstitutivna lastnost jezkovnega sistema) in kreativnostjo (uporabnikova zmožnost razširitve sistema z motiviranimi, toda nepredvidljivimi načeli abstrakcije in primerjanja).

Metaforično tvorjenje pomenov je po Lyonsu tesno povezano s pojmom uslovarjanja (*lexicalisation*) v pomenu tvorbe novih pomenskih enot (in ne v pomenu izbiranja pomenskih enot iz že obstoječega slovarja (sistema) pri tvorbi sporočila). (Lyons 1977: 549) Uslovarjanje ni obvladljivo s tvorbenimi pravili. To ne pomeni, da se uslovarjanje ne podreja omejitvam danega jezikovnega sistema ali morda celo bolj splošnim omejitvam, univerzalno urejajočim vse jezikovne sisteme. Gre zgolj za to, da urejevalo niso pravila, sicer obvladujoča jezikovni sistem. Namreč: Formalizirati pomensko zgradbo jezikovnega sistema in tvorbo vseh in samo sprejemljivih interpretacij stavkov bi pomenilo predpostavljati, da je končno in preštevno ne le število leksemov danega jezika, pač pa da je končno in predvidljivo tudi število pomenov, povezanih z vsakim leksemom. Metafora s svojo neulovljivostjo v skladenjska pravila resno onemogoča tako predpostavko.

1.2 D. N. Šmelev (1977) pojmuje metaforo zlasti kot tip znotrajleksemske medpomenske povezave pri večpomenskih leksemih. Po stopnji predvidljivosti metafora zaostaja za regularno predvidljivim metonimičnim pomenom in manj regularnim metonimičnim pomenom. Šmelev določa metaforo kot pomenski prenos na osnovi podobnosti. Pri tem ločuje na ravni govora / besedila nenehno nastajajoče individualne metafore (nesistemske) od »jezikovnih metafor«, ki pa so si vendar podobne v tem, da oboje na zelo različne načine temeljijo v podobnostnih povezavah. Opaznost določene metafore naj bi bila odvisna od pogostosti dane metaforične rabe in od tega, koliko je dani leksem, ki vsebuje metaforični pomen, rabljen v prvotnem, motivirajočem pomenu. Metaforična poimenovanja so najbolj pogosta na področjih predmetnosti, o katerih se v danem času največ govori. Hkrati pa so najmočnejši vir metafor prav tako področja predmetnosti, ki so v danem času zaradi aktualnosti najpogosteje imenovana (npr. v vojnem času vojaška terminologija kot pomemben vir metaforike). Bistvena značilnost metaforičnih pomenov je njihova velika raznolikost (v povezovanju različnih vsebin), ki ne dopušča tipologiziranja, razen na ravni zelo splošnih zakonitosti (npr. prepoznavanje prenosa s konkretnega na abstraktno). (Šmelev 1977: 94)

1.3 G. Leech (1981) navaja metaforo (preneseni pomen) za ponazoritev pojma »stopnjevita sprejemljivost«, in sicer v okviru pomenskosti. Pojem stopnjevita sprejemljivost je izhodiščno doma v besedotvorju (npr. obrazilo *-less* je sprejemljivo ob *help-* (*helpless)*, manj sprejemljivo ob *house-* (*houseless*), najmanj pa ob *growth-*), vendar ima močno analogijo v pomenotvorju. Metaforična raba živalskih poimenovanj za lastnostno označitev človeka v povedkovniku vključuje podobno lestvico glede stopnje sprejemljivosti. S stališča metaforičnega prenosa sprejemljivost imenuje »prilagoje-

nost prenesenega pomena«: *Sam is an absolute stegosaurus* je najmanj sprejemljivo, *Sam is an absolute elephant* je bolj sprejemljivo, *Sam is an absolute pig* pa najbolj. (Leech 1981: 214)

Pomenske prenose (metaforične in druge) je mogoče obravnavati v okviru leksikalnega (tvorbenega) pravila, pri katerem ostajajo oblikoslovne in skladenjske lastnosti slovarske enote nespremenjene, samo pomenske lastnosti se spremenijo.[3] *Pravilo pomenskega prenosa* se glasi približno takole: 'a' je nadomeščeno s pomenom 'nekaj, kar je podobno a'. Zagotovilo, da je prisotna podobnost, je vgrajeno v formulo. Metaforično pravilo mora biti bolj splošno kot večina pravil, ker je prilagojeno različnim pomenotvornim tipom. Meja veljavnosti metaforičnega pravila je, da ne pojasnjuje pesniške metafore, pač pa samo institucionalizirano metaforo. Metafora, obvladovana z leksikalnim pravilom za pomenski prenos, je razumljiva na osnovi dejstva, da ostaja motivirajoči pomen odločujoči: *dim* v metaforični zvezi *zavesa dima* je še vedno isto kot *dim*. Pri pesniški metafori je to drugače, zato pravilo pomenskega prenosa za pesniško metaforo ne velja. (Leech 1981: 217)

1.4 J. Filipec (1985) definira metaforo kot uporabo poimenovanja, ustaljenega za poimenovanje predmetnosti A, za poimenovanje druge predmetnosti B (B_A). Tako preneseno poimenovanje je možno zato, ker imajo imenovani predmeti vsebinsko podobne lastnosti, t. i. tertium comparationis, ki se z novim poimenovanjem izrazijo na opazen način. Pri metafori se ukinjajo prvotne izbirne omejitve besede in spremeni se družljivost. Filipec ločuje *metaforo podobo*, imenovano tudi *aktualna metafora*, in *leksikalizirano metaforo*, *uzualno metaforo*, ki je sestavina slovarske enote (*balvan ledu* 'kos ledu') ali pa drugotni pomen večpomenskega leksema (*magnetno polje*). Ugotavlja nekaj področij, ki se najpogosteje povezujejo znotraj metaforičnih pomenov: neživa narava – človeški izdelek, rastlina – žival – človek, človeško telo – živalsko telo. (Filipec 1985: 109–110)

1.5 O pojmovanju metafore pri **A. Wierzbicki** je mogoče sklepati na osnovi izraženega odnosa do večpomenskosti. (Wierzbicka 1992: 13–14, 25) V zvezi s pomenotvorjem avtorica predpostavlja obstoj samostojne ravni, t. i. interpretacije stvarnosti, obstoječe v človeški mišljenjski dejavnosti, in sicer na poti od stvari k pojmu in dalje k pomenu. Na to raven je mogoče umestiti tisto stopnjo pomenotvornega procesa, na kateri se vzpostavlja povezava med prvotnim pomenom in tvorjenim pomenom in kjer ta povezava lahko obstaja tudi tedaj, ko ni leksikalizirana. Mišljeni so motivirani pomeni, ki temeljijo na določeni abstraktni pojmovni povezanosti dveh vsebin po podobnosti. Pojmovna osnova pomenskega prenosa obstoji zgolj na ravni človeške ustvarjalnosti in se uresniči v motiviranem pomenu, ne da bi sama zase bila izražena v slovarskem pomenu konkretnega leksema. Ta predpostavka ustreza naravi tistih metaforičnih pomenov, za katere je v strukturalnem pomenskosestavinskem opisu

[3] Pomenske lastnosti (pomenske v ožjem pomenu, kot ena raven pomena) se razumejo v okviru odslikavanjske, denotativne ravni pomena slovarske enote. Celotni pomen slovarske enote je zamišljen kot zgradba, ki obsega oblikoslovno raven (oblikoslovne lastnosti), skladenjsko raven (skladenjske lastnosti) in pomensko raven (pomenske lastnosti v ožjem pomenu besede, predmetnopomenske).

ugotovljeno, da povezovalna prvina, na osnovi katere pride do asociacije, ni razvidna iz pomenske zgradbe.

1.6 Razumevanje metaforičnih pomenskih prenosov pri **Ju. D. Apresjanu** (1995) tipično odraža siceršnje njegovo razumevanje slovarskega pomena in večpomenskosti. Metaforična medpomenska povezava je v primerjavi z drugimi tipi medpomenskih povezav (znotraj večpomenskih leksemov) posebna v tem, da v okviru same pomenske razlage lahko ostaja nerazvidno, na osnovi česa sta pomena povezana. Pojem »pomenska razlaga« se pri tem nanaša na pomenskosestavinsko razlago denotativnega pomena, v Apresjanovem pojmovanju pomena jezikovnega znaka, pripadajočega ravni semantike jezikovnega znaka (védenje o razredu stvari, ki jih dani znak imenuje). (Apresjan 1995: 56–69) Iz tega izhajajo posebne zahteve glede opisovanja ravni pragmatike jezikovnega znaka (védenje o ekspresivnih elementih pomena, podatki o položaju oddajnika in sprejemnika sporočila) v slovarju, ki mora v te vrste primerih vključevati podatek o tem, kaj utemeljuje pomensko povezanost. Za primer navaja ruski samostalnik *mol'nja* ('strela'), ki v ruščini pomeni poleg 'naravni pojav, pri katerem je …' tudi 'hitro izdan in natisnjen stenski časopis'. V slovarju bi moral biti poseben razdelek, v katerem bi bilo navedeno, da konotacija hitrosti, sicer neizražena v razlagi motivirajočega pomena, omogoča metaforično izpeljavo. Neizraženost povezave pri metaforičnih pomenskih izpeljavah Apresjan poudarja kot specifičnost slovarske metafore, in sicer specifičnost, ki ogroža definicijo večpomenskosti (slovarska enota z več medsebojno povezanimi pomeni; kot povezanost se pojmuje navzočnost skupnih pomenskih sestavin v njihovih razlagah), če ni utemeljena z ekspliciranjem asociativnega ali konotativnega temelja pomenske izpeljave. (Apresjan 1995: 164–215) Metaforično pomensko izpeljavo Apresjan večji del pojmuje kot neregularno, kar je razvidno iz tipologije večpomenskosti samostalnikov, v kateri med 39 tipi regularne večpomenskosti samo trije ustrezajo metafori ('žival', 'žuželka' – 'človek', 'predmet' – 'po obliki podoben predmet', 'del telesa živali' – 'del telesa človeka'), eksplicitno oznako metaforični prenos pa ima sploh samo tip pomenske izpeljave 'žival', žuželka' – 'človek'. (Apresjan 1995: 201)

1.7 Prenos poimenovanja z enega pojma na drugi oz. ene vsebine na drugo je bistvo metafore za **D. Gortan Premk**. Prenos je motiviran s povezovanjem pomenskih sestavin po asociativnosti, in to razločevalnih pomenskih sestavin (»seme nižeg ranga«), ob obvezni zamenjavi uvrščevalne pomenske sestavine (»arhiseme«) izhodiščnega pomena z uvrščevalno pomensko sestavino ciljnega pomena. (Gortan Premk 1997: 86) Temelj metafore je torej asociativno povezovanje dveh vsebin. Pomembni naj bi bili pogoji, ki jih mora izpolnjevati leksem oz. pomen, uporabljen za preneseno poimenovanje: 1. Leksem mora biti iz ozkega kroga splošno rabljenega besedja. 2. Leksem mora biti netvorjeni leksem; če je tvorjenka, mora vsebovati celotno pomensko vsebino podstavnega leksema. 3. Metaforizira se osnovni pomen ali tisti, ki je po svoji samostojnosti podoben osnovnemu. Motivirajoče izhodišče za asociativno povezavo dveh vsebin je lahko vsaka razločevalna pomenska sestavina, ki se nanaša na obliko, barvo, kakšno drugo lastnost, prostor, namen, funkcijo, vrednostno oceno ipd. (Gortan Premk 1997: 88–90) Ob tem je potrebno upoštevati še pomembnost posebne slovarskopomenske

družljivosti pri motiviranih pomenih sploh, ki vključuje t. i. *pomenske determinatorje*, tj. lekseme, ki v linearnem besednem okolju s svojim slovarskim pomenom usmerjajo na pomensko področje motiviranega pomena. Npr. metaforični pomen samostalnika *zob* 'dolga, ostra izboklina, podobna zobu' se uresničuje v besedilu *zobje skalne gmote*, torej v besedilu, v katerem samostalniški izraz *skalna gmota* usmerja k ustreznemu pomenu samostalnika *zob*. (Gortan Premk 1997: 51)

1.8 Obravnava metafore pri **A. Vidovič Muha** vključuje troje problemskih področij. Najpomembnejše od teh je (1) metafora kot tip razmerja med pomeni večpomenskega leksema. Neposredno s tem je povezana (2) metafora kot pomenska sprememba, vključujoča spremembo kategorialnih pomenskih lastnosti, s čimer lahko predstavlja tvorbo novega leksema (samostalnik → povedkovnik) in povezuje področje pomenotvorja s področjem besedotvorja. Nadalje (3) je metafora prikazana kot specifično izrazno sredstvo umetnostnega in znanstvenega jezika. (Vidovič Muha 2000: 142–154) Razpravljanje o metafori pri Vidovič Muha je ponazarjalno v tem, da kaže obsežno razčlenjenost leksikološke problematike, ki je nujno vključena v interpretiranje metafore kot jezikovne danosti znotraj eksaktno usmerjenega slovarskega pomenoslovja. Izhodišče razpravljanja o metafori je v strukturalno pojmovanem življenjskem okolju metafore, ki vključuje: jezikovni sistem, slovar kot enega od dveh polov tega sistema (poleg slovnice kot drugega pola, ki je zastopan v upoštevanju kategorialnih pomenskih lastnosti oz. kategorialnih pomenskih sestavin), slovarski pomen in slovarsko večpomenskost, znotraj katere je definirana leksikalizirana metafora kot pomenotvorna sprememba.

Pri Vidovič Muha je obravnava leksikalizirane metafore kot jezikovnosistemske danosti zastavljena tako, da se metafora pojmuje kot tip večpomenskosti in da se ločujejo leksikalizirani pomenski prenosi, katerih rezultat so motivirani slovarski pomeni, od priložnostnih, besedilnih pomenskih prenosov. V zvezi s tvorjenjem metaforičnih pomenov se poleg tega ločujeta dve ravni: raven slovarskega pomena in raven (neopomenjenih) vsebinskih lastnosti. Na ravni slovarskega pomena je pri metafori bistveno vnašanje novih (glede na motivirajoči pomen) pomenskih sestavin v motivirani pomen. Na drugi ravni, tj. ravni vsebinskih lastnosti, je bistveno »medsebojno vplivanje (interakcija) vsebin dveh denotatov«: »Metaforična zveza med dvema vsebinama (predstavama) je možna, če vsebina enega denotata asosciira določene vsebinske (predstavne) prvine drugega denotata.« (Vidovič Muha 2000: 143)

Bistveni prispevek v interpretiranju metafore pri Vidovič Muha predstavlja definiranje kategorialne spremembe, ki jo vključuje metaforična izpeljava pomena. Zlasti je ta sprememba razvidna pri tipu specificirajoče metafore, kjer se urresničuje tako, da se »pojmovni svet UPS motivirajočega pomena dosledno briše« in »znotraj metaforičnega pomena se pojavi nova UPS«. (Vidovič Muha 2000: 146) Pri tipu posplošujoče metafore je kategorialna sprememba v tem, da »metaforični (motivirani) pomen posploši lastnosti motivirajočega pomena (izražene z RPS) na celotni pojmovni svet, ki ga zajema UPS motivirajočega pomena«. (Vidovič Muha 2000: 144)

Glede na to, da je v središču pozornosti leksikalizirana metafora, je v nadaljnjem prikazu pri Vidovič Muha smiselno zasledovati ugotovitve, povezane z vprašanjem, v kolikšni meri je ugotovljiva specifika metaforičnega pomenskega prenosa (glede na

ostale tipe večpomenskosti) na ravni same zgradbe, strukture slovarskega pomena. Ugotovitve iz tega okvira je mogoče razvrstiti okoli nekaj središčnih točk: 1. razvidnost oz. nerazvidnost povezovalne prvine med metaforično povezanima pomenoma, 2. metaforični pomen s stališča zapolnitve poimenovalne praznine, 3. predvidljivost UPS metaforično motiviranega pomena, 4. uporabnost določitvenega pripisovalnega stavka pri dokazovanju metaforičnega pomena, 5. lastnostni pridevnik kot prekrivna množica obeh pomenov, 6. stopnja leksikaliziranosti metaforično tvorjenih pomenov, 7. specifičnost metaforičnih pomenov, ki temeljijo na antropomorfno usmerjeni asociativnosti, 8. razumevanje primere kot prve stopnje metaforizacije, 9. izstop metaforično tvorjenega pomena iz okvira pomenskih sestavin.

Razvidnost povezovalne prvine med motivirajočim in metaforično motiviranim pomenom je izpostavljena kot specifičnost leksikalizirane metafore, razlikujoča leksikalizirano metaforo od neleksikalizirane metafore: »Povezovalni element je zlasti pri leksikaliziranih metaforah razviden, asociacija med motivirajočim in motiviranim – metaforičnim – pomenom leksema je lahko celo pomenskosestavinska, ali pa se mora opomeniti v metaforičnem (motiviranem) pomenu. Predvsem metafore kot vir terminoloških poimenovanj vsaj načeloma temeljijo na pomenski asociacijski prepoznavnosti, npr. *roka* (1) UPS okončina človeka, RPS za prijemanje, delo, (2) UPS del stroja, RPS (po funkciji) kot roka…« (Vidovič Muha 2000: 143) Iz ponazorila je mogoče razbrati, da je govor o povezovalni prvini, obstoječi na pojmovni (vsebinski) ravni, in ne na ravni pomenskosestavinske zgradbe motivirajočega in motiviranega pomena. *Roka* 'del stroja' je povezano z *roka* 'okončina pri človeku' preko asociacije med predstavama denotatov obeh pomenov. S stališča same večpomenskosti pa je stanje tako, da morata biti ustrezna (metaforično povezana) pomena določena s pomenskimi sestavinami nasproti drugim pomenom in pomenom drugih leksemov, pri čemer je asociacija med njunima denotatoma lahko pomenskosestavinsko neizražena. Lahko npr. motivirajoči pomen sploh v ničemer ne nakazuje, v čem bi bila utemeljena asociacija. (Vidovič Muha 2000: 125, op. 112) Povezovalne prvine med motivirajočim in metaforično motiviranim pomenom so *lahko* na ravni razvidnih asociacij, pri terminološki metafori je to celo zaželeno, ni pa nujno, da bi to bilo razvidno tudi na ravni slovarskega pomena oz. pomenskih sestavin.

»Leksikaliziranost metafore« se pri Vidovič Muha v širšem smislu nanaša na dejstvo, da se asociacijsko utemeljena povezava dveh vsebin lahko odraža v dveh metaforično povezanih slovarskih pomenih. V ožjem pomenu, najpogostejšem, se leksikaliziranost metafore nanaša na leksikaliziranost metaforične pomenske izpeljave, tj. na tako strukturiranost metaforično spodbujene pomenske tvorbe, ki ustreza definicijskim značilnostim slovarskega pomena (razločevalnost nasproti drugim pomenom znotraj leksema in nasproti pomenom drugih leksemov). Kompleksnost pojma leksikaliziranost oz. leksikalizacija (proces, v katerem se doseže stanje leksikaliziranosti) pride pri Vidovič Muha zlasti do izraza v zvezi z metaforično spodbujenimi rabami samostalnika, v katerih izvorni samostalnik v povedkovniški fazi pomenskega prenosa izgubi samostalniškost, vendar se na ravni metaforične prenesene rabe ne leksikalizira kot samostalnik (npr. *volk* v tipu *Človek je volk*; Vidovič Muha 2000: 147–148), tj. na ravni metaforičnega prenosa se ne usposobi za skladenjsko vlogo osebka.

Posebna pozornost se posveča teminološki metafori. (Vidovič Muha 2000: 150–154) Ločevanje med metaforo v znanstvenem jeziku, tj. terminologiji, in umetnostnem jeziku se povezuje z različnostjo pretežno poimenovalne vloge metafore v terminologiji in vlogo doseganja slogovnega učinka v umetnostnem jeziku. Hipotetično se ugotavlja, da »imamo na ravni terminologije opraviti predvsem s pomeskosestavinsko (semsko) metaforo, motivirano s pomenskimi sestavinami, pri metafori v umetnostni besedi pa predvsem z noemsko metaforo, motivirano z vsebinskimi lastnostmi«. (Vidovič Muha 2000: 150) V nadaljevanju je ločevanje terminološke metafore od neterminološke povezano z različnostjo cilja metaforičnega znanstvenega termina (»čista obvestilna vloga«, »takojšnja leksikalizacija«) in ciljem metafore v umetnostnem besedilu (»ostati čim dalj na ravni neleksikaliziranosti, originalne (avtorske) asociativnosti in s tem avtorske prepoznavnosti, tako tudi literarnoestetske učinkovitosti«), z različnostjo torej, zaradi katere mora terminološka metafora »izločati (naj bi izločala) subjektivno (tvorčevo) prvino, imenovano (tudi) na ravni pomena konotativnost«. (Vidovič Muha 2000: 150–151)

Na koncu razpravljanja o leksikalizirani metafori se ponovno opozarja, da je utemeljitev za metaforično medpomensko povezanost pogosto treba iskati zunaj slovarskega pomena, zunaj njegovih pomenskih sestavin. (Vidovič Muha 2000: 149) Pri neleksikalizirani metafori je to praviloma, pri leksikalizirani pa zelo pogosto. Če se torej vprašamo, kaj je tisto, kar glede na to dejstvo sploh omogoča leksikalizirano metaforo kot slovarskopomensko (sistemsko) definirano danost, potem je to predpostavka, da obstoji proces, v katerem lahko določena (in ne katera koli) vsebinska asociacijska povezava privede do metaforičnega pomena, in to preko postopka leksikalizacije. Pri tem postopku naj bi zlasti šlo za »pretvorbo povezovalne vsebinske lastnosti v pomensko sestavino«. Postopek tvorjenja metaforično motiviranega slovarskega pomena po tej poti izgleda zapleten. Jasna pa je ugotovitev, da se metaforični motivirani pomeni razlikujejo od metonimičnih in sinekdohnih, ki so definirani s predvidljivo spremembo v pomenskosestavinski zgradbi. Pri metaforično motiviranih pomenih je predvidljivost dinamike PS omejena na pojavitev nove UPS, povezave med pomenoma pogosto ne vsebujeta dana slovarska pomena, pač pa je povezava vzpostavljena v vsebinskih lastnostih, ki niso prekrivne s pomenskimi sestavinami.

1.9 Pri povzemanju jezikoslovne misli o slovarski metafori ni mogoče prezreti pojma *slovnična metafora*, kot ga je v jezikoslovje v okviru sistemske funkcijske slovnice uvedel **M. A. K. Halliday**, čeprav je slovarska metafora z njim povezana samo implicitno in posredno. (Halliday 1994: 340–361) Na vsem začetku je pri tem dobro upoštevati, da je termin *slovnična metafora* (angl. *grammatical metaphor*) metaforično izpeljan iz tradicionalnega razumevanja pojma metafora, kot je udomačen v retoriki in literarni teoriji. Pojem slovnična metafora temelji na predpostavki, da je za izrazitev dane vsebine v jezikovnem sistemu na izbiro več možnosti. Med temi je za vsako semantično konfiguracijo ena izrazitvena možnost predvidena kot najbolj ustrezna, v Hallidayevi terminologiji je to kongruentna možnost, ostale so variantne možnosti, v Hallidayevi terminologiji nekongruentne, metaforične možnosti. Opozicija kongruentno nasproti metaforično je poenostavljeno razvidna, če vzamemo dve povedi, ki

ubesedujeta isto vsebino. Npr.: Določena vsebina je kongruentno izražena v povedi *Po tem, ko so razglasili rezultate, so ljudje množično protestirali*.[4] Ista vsebina je nekongruentno, metaforično lahko izražena v drugi povedi: *Razglasitvi reultatov je sledila poplava protestov*. Če se v navedenem ponazorilu različnost obeh izrazitev abstrahira, potem se pokaže, da variantnost izrazitve obstoji v različni zasedbi delovalniških vlog. Slovnična metafora je torej v neposredni zvezi s spreminjanjem delovalniških vlog. S stališča slovarske metafore je bistveno, da se v nekongruentni, metaforični izrazitvi ob spremenjenih delovalniških vlogah na novo pojavi leksem v metaforičnem pomenu (v navedenem ponazorilu npr. leksem *poplava* v pomenu količinskega izraza), da torej metaforična izrazitev nujno vključuje konkretizirano slovarsko metaforo. V tej točki se vzpostavlja zanimiva povezava med pojmom slovnična metafora in slovarska metafora in kot produktivna se kaže pritegnitev pojma slovnična metafora v obravnavo slovarske metafore.

2 Izbrane specialne metaforološke obravnave

2.1 Na samem začetku razvoja teorije metafore na Slovenskem stoji razprava *Podoba (metafora) v slovenskem jeziku in slovstvu*, ki jo je v letopisu kranjske gimnazije leta 1905 objavil **J. Debevec** in je ena najstarejših obravnav te tematike v slovenskem jeziku. (Debevec 1905: 6–16) Čeprav avtor poznavanju tropov in figur načelno pripisuje povsem pragmatično vrednost (poznavanje teh sredstev prispeva k učinkovitejšemu umetnostnemu in znanstvenemu izražanju), poskuša na osnovi ugotovitev tedanjih psiholoških in jezikoslovnih znanosti podati teoretični opis izvora in rabe tropov, tj. metafore in metonimije s sinekdoho.

Izvor metafore vidi v trojici zakonitosti: 1. Človek je razvojno najprej zaznaval in poimenoval predmetnost zunaj sebe; ko pa je prišlo do potrebe, poimenovati pojave v njegovi notranjosti, je iste izraze po načelu podobnosti uporabil še za te pojme, v čemer je uresničena »varčnost« (gospodarnost) jezika. 2. Temu prav nasprotno načelo je, da človek pojave zunaj sebe gleda, kot da bi bili značilnost človeka, iz česar nastanejo metaforične personifikacije.[5] 3. Poleg omenjenih je pomemben še tretji vir metafore, psihološki (»dušeslovni vir metafore«), ki je v tem, da človekov um povezuje stvari po podobnosti. Vsi trije izvori metafore se napajajo iz značilnosti človeškega razuma, da »rajši gleda v stvareh podobnosti, kakor pa da bi preiskoval njih razlike«, zato je razumljivo, da pri potrebi, kaj novega poimenovati, seže po izrazu, ki že pomeni kaj podobnega. (Debevec 1905: 6–10)

Za psihološki temelj metafore torej avtor prepoznava zaznavanje razmerja podobnosti med dvema predmetoma. Glede na to, v kolikšni meri je eksplicitno opozorjeno na to

[4] Ponazarjalna primera sta za slovenski jezik prirejeni ponazorili, navajani pri Halliday 1994, str. 340–341.

[5] Zanimivo je, da Debevec pri omembi raziskave metaforičnih izrazov nemškega znanstvenika (Brinkmann) navaja potrebo, da se poleg npr. metaforično rabljenega določenega samostalnika (npr. *pes*) razišče še vse druge izraze, ki so kakor koli (ne besednoizrazno, ampak pomensko) povezani z danim izrazom; tako npr. pri izrazu *pes*: *zobe komu pokazati*, *prilizovati se, lizun* itd., torej celotno asociativno polje. (Debevec 1905: 7)

podobnost, ločuje tri oblike metafore: 1. čista metafora (»najstarejša oblika metafore«, »metafora v najožjem smislu«): *Skopuh ima kamen v prsih, ostro pogledati, sladko se smejati, glavo si beliti, skrbi more kmeta*;[6] 2. imenovana sta oba podobna pojma (*Tvoje srce, skopuh, je kamen*), vendar brez oblike primerjave; 3. oba pojma se primerjata z besedicama *kakor*, *ko* (*Nebo je jasno ko ribje oko*). Tertium comparationis, ki je sicer obvezen pri vseh treh vrstah metafore, je samo v tej vrsti eksplicitno izražen. Vsa ponazorila v razpravi J. Debevca so iz znanih pesniških besedil in ponazarjajo metaforo kot stilotvorno sredstvo.

Različnost med metaforo na eni strani in metonimijo s sinekdoho na drugi Debevec opisuje tako, da poudari za metaforo značilno utemeljenost na »idealni podobnosti dveh predmetov, tj. na taki podobnosti, ki jo nam kaže naša domišljija, pri čemer pa čisto nič ne vprašamo, če sta dotična predmeta res tudi zunaj naše domišljije v kakšni naravni, tesni zvezi /.../« (Debevec 1905: 14−16)

V povzetku je poudarjena stilna vloga tropov poleg siceršnje poimenovalne in poudarjena domišljijska individualiziranost pri metafori in izvirna domiselnost videnja vzrokov stvari pri metonimiji. (16) Kljub temu, da so tropi ponazarjani s primeri iz umetnostnih besedil, so med njimi številni z vrednostjo metaforičnega slovarskega pomena. Nakazano je zavedanje o obstoju metafore in metonimije v jeziku sploh,[7] le da razlika med leksikaliziranim pomenskim prenosom in pomenskim prenosom kot priložnostnim, enkratnim stilotvornim sredstvom nima eksplicitne opredelitve.

2.2 Iz podobnosti med dvema vsebinama izhaja pri določitvi metafore tudi **F. Novak**, ki sicer metaforo pojmuje kot rezultat metaforizacije, tj. dogodka ali procesa, »v katerem se kaka beseda premakne z izhodiščnega pomena na mesto poimenovanja za drug pojav na podlagi podobnosti tega pojava s pojavom, ki ga označuje izhodiščni pomen«. (Novak 2004: 73) Poudarja enkratno dragocenost metafore na ravni intenziviranja izrazitve (»ima pomemben vpliv na globino izrazitve«). Razširljivost pojma podobnost ugotavlja za vzrok, da »ni mogoče določiti meja metafore« ne na ravni primerjanega ne na ravni metaforično poimenovanega. Ločuje se pesniška metafora kot svojska, izvirna, in leksikalna metafora kot ena od možnosti bogatenja besednega zaklada. Sistemskost metaforične izpeljavnosti se utemeljuje na ravni vzorcev, ki jih ponavljajoče se v obliki analogij predstavljajo imenovane vsebine (npr. prenos poimenovanja delov človeškega telesa na druge pojave). V skladu s tem je metaforičnost jezika slovenskih protestantskih piscev izčrpno prikazana z neposredno citatno navedbo ponazoril, razporejenih v t. i. pomenske skupine izhodiščnih pomenov in pomenske skupine metaforično motiviranih pomenov (npr. 'sorodniška skupina ljudi' → 'skupina, ki je s kako lastnostjo podobno povezana'; 'vojska kot skupina ljudi' → 'velika, urejena množica' itd.). (Novak 2004: 75–91)

[6] Oznaka »najstarejši« se nanaša najbrž na to, da je izraz v metaforičnem pomenu (tj. brez vezanosti na primerjavo) povsem uveljavljen v rabi, kar pomeni, da je že zelo dolgo (od vseh treh naštetih možnosti metafore najbolj dolgo) v rabi. Glede na to poimenovanje in navedena ponazorila je mogoče povzeti, da je s tem ločena slovarskopomenska metafora od primere.

[7] »Če primerjamo, kakšne podobe ima ta, kakšne oni pesnik, to in ono slovstvo, ta in oni jezik sploh (podč. J. S.), si obogatimo zakladnico duha (kar utegne prav priti ob raznih prilikah) in se vadimo v primerjajočem dušeslovju.« (Debevec 1905: 16) Prim. še definicijo za njegov prvi tip metafore (»čista metafora«).

2.3 V 90-ih letih prejšnjega stoletja se je slovensko slovenistično jezikoslovje učinkovito pridružilo siceršnjemu razmahu kognitivnega pristopa v jezikoslovju prav na področju metaforologije, in sicer tako, da je na slovenskem jezikovnem gradivu predstavilo pojem t. i. konceptualne metafore. Pojem *konceptualna metafora* je prvič v slovenističnem jezikoslovnem okolju verjetno naveden v razpravi **E. Kržišnik** *Slovenski glagolski frazemi* (1994), in to v okviru predloga, razlagati podstavo frazeološke metafore s konceptualno metaforo. Bolj obsežno je pojem konceptualne metafore predstavljen v razpravi *Metafore, v katerih živimo tukaj in zdaj* (**Kržišnik–Smolić 1999**), kjer je nakazano specifično razmerje med pojmom konceptualna metafora in pojmovanjem jezika znotraj kognitivnega jezikoslovja: Izhodišče teorije konceptualne metafore je, da se metafora pojmuje kot del človekovega dojemanja in doživljanja sveta. Metafora ni sredstvo jezika, temveč del mišljenja. (Kržišnik–Smolić 1999: 63) Metafora omogoča, da »razumemo in doživljamo eno izkušenjsko področje (domeno) s pomočjo (in v okviru) drugega izkušenjskega področja«. Načelno in s ponazarjanjem je prikazano, katere možnosti odpira jezikoslovju teorija konceptualne metafore. Poudarjeno je »ozaveščanje konvencionalnih jezikovnih izrazil za metaforične koncepte« (Kržišnik–Smolić 1999: 71), kot ta izrazila so navedene konvencionalne metafore, kreativne metafore in frazeološki izrazi, v nadaljevanju razprave pa so navedene tudi gradivne ponazoritve teh izrazil. Tako je konceptualna metafora med drugim prikazana v vlogi metodološkega orodja, ki lahko poveže in v novi luči interpretira določeno jezikovno gradivo.

Nadaljevanje obravnave konceptualne metafore je razprava *»Slike« časa v slovenskem jeziku* (**Kržišnik – Smolić 2000**), kjer je prikazana jezikovna izraženost dveh konceptualnih metafor za pojem čas (ČAS JE PREMIKAJOČI SE PREDMET, ČAS JE DENAR), in sicer na osnovi gradiva, kot ga vključuje SSKJ in tedanji *Korpus slovenskega jezika Fida*.

Še temeljiteje je ozadje razumevanja konceptaualne metafore predstavljeno v razpravi *Pojmovanje metafore v kognitivnem jezikoslovju* **E. Kržišnik** (2004). Avtorica ugotavlja, da »raziskovanje metafore v novejšem času ni (bilo) v središču zanimanja slovenskega jezikoslovja« in kot osamljena jezikoslovna prispevka s tega področja navaja razpravi B. Pogorelec in A. Vidovič Muha (oboje 1986). (Kržišnik 2004: 61) V prikazu kognitivnega pojmovanja metafore je kot novost poudarjeno, da je metafora premaknjena »v jedro gledanja na mišljenje in jezik«, in sicer preko dveh predpostavk: 1. Metafora »ni predvsem sredstvo retoričnega oblikovanja besedila, temveč je del »vsakdanjega« jezika, jezikovno je torej (običajno) izražena s konvencionalnim sredstvom in (le izjemoma) s kreativnim (novim) izrazom«. 2. Metafora »ni sredstvo jezika, temveč konceptualni sestav, znotraj katerega tako mislimo kot tudi delujemo, (je) po svojem bistvu metaforičen.« (Kržišnik 2004: 62) V nadaljevanju avtorica opozarja na mesta v slovenski jezikoslovni tradiciji, ki že vsebujejo nekatere prvine »novega« gledanja na metaforo.

Bistveni prispevek predstavitve kognitivnega pogleda na metaforo v obravnavani razpravi je v ekspliciranju razmerja med t. i. konceptualno metaforo in jezikovnimi izrazi, kot ga uvaja citat iz Lakoffa: »/…/ mesto metafore sploh ni v jeziku, temveč v načinih, kako konceptualiziramo eno mentalno področje v okviru drugega.

Splošna teorija metafore je dana s karakterizacijo takih čezpodročnih preslikav.« Pri tem izbira preslikav ni povsem poljubna, pač pa narekovana s človekovo fizično in kulturnoizročilno izkušnjo. In nadaljevanje: »Temelj metaforičnosti je torej konceptualna (pojmovna) metafora, ki je izhodišče, iz nje jezik izpeljuje različne jezikovne izraze, ti pa so metaforični izrazi.« V ponazorilu ob konceptualni metafori TEORIJE SO ZGRADBE je pojasnjeno, kako je dani metaforični koncept izražen z različnimi jezikovnimi izrazi: s konvencionalnimi metaforičnimi izrazi, imenovanimi tudi konvencionalne metafore (*Je to **temelj** tvoje teorije?*), ki so lahko besede, stalne besedne zveze, in sicer frazeološke in nefrazeološke, stavčni frazemi, pregovori. Ob dveh temeljnih konceptualnih metaforah za pojem čas je še natančneje prikazano, kako se opisuje in interpretira razmerje med dano konceptualno metaforo in jezikovnimi izrazi zanjo v določenem jeziku. Razmerje med konceptualno metaforo in jezikovnimi izrazi je pravzaprav tisto, kar je v zvezi s konceptualno metaforo jezikoslovno zanimivo. Besedna zveza »izrazi za določeno konceptualno metaforo v danem jeziku« (prim. podnaslov *Čas – konceptualne metafore in metaforični jezikovni izrazi zanje v slovenščini*, Kržišnik 2004: 67) je za predstavo o tem razmerju ključnega pomena.

Prav pojmovanje razmerja med »izrazi za določeno konceptualno metaforo« in samo konceptualno metaforo je namreč tarča kritike kognitivnega pristopa s strani sodobnega korpusnega raziskovanja metafore. Korpusni pristop, poudarjajoč pomen besedne povezovalnosti kot najbolj relevantnega merila pri ugotavljanju pomenov, za metaforične pomene dokazuje, da se pojavljajo v razmeroma ustaljenih sobesedilnih vzorcih, in to tako na skladenjski ravni kot na leksikalni. (Hanks 2004, Deignan 2006) Slabost kognitivnega pristopa in teorije konceptualne metafore je, da ne predvideva načrtnega in temeljitega raziskovanja jezikovne metafore v tej perspektivi. (Deignan 2006) Razpravljanje o metafori znotraj teorije konceptualne metafore je osredotočeno na opisovanje področij, udeleženih v preslikavah; jezikovna metafora, kolikor se sploh obravnava, se upošteva le, če jo je mogoče pri tem kako uporabiti.[8] S stališča raziskovanja jezikovne metafore pomeni teorija konceptualne metafore pristop »z vrha navzdol«, ki dopušča, da ostajajo neposredne besedilne pojavitve metafore neobravnavane, čeprav na škodo uporabnih ugotovitev. Potrebno je neposredno preučevanje posameznih jezikovnih metafor v neposrednih besedilih, ki edino lahko vodi k odkrivanju novih teoretičnih spoznanj, namesto da se – po zgledu teorije konceptualne metafore – izhaja iz teorije in nato v jeziku odbira primere, ki so primerni, da potrjujejo teorijo. (Deignan 2006)

Razprave **Kržišnik – Smolić 1999, Kržišnik – Smolić 2000** ter **Kržišnik 2004** so v razvoju slovenistične metaforologije zaslužne, ker so z jezikoslovnega stališča v slovenskem prostoru osvetlile kongnitivno pojmovanje metafore in pojem konceptualne metafore. S tem so prispevale k jasnejši predstavitvi tega področja v primerjavi z dotlejšnjo filozofsko predstavitvijo na ravni splošne teorije metafore.

2.4 Obravnava metafore pri **R. Moon** (2004) je zlasti dragocena s stališča cilja predstaviti stopnjo določenosti pojma slovarska metafora in opozoriti na posebno razmerje med splošno teorijo metafore in določitvijo metafore v leksikalnem sistemu.

[8] V razpravi Deignan 2006 je z uporabo termina *jezikovna metafora* (*linguistic metaphor*) eksplicitno opozorjeno na potrebo po ločevanju konceptualne metafore od v jezikovnih izraznih sredstvih konkretiziranih pojavnih oblik metaforičnih pomenskih izpeljav.

Prinaša namreč jasno zastavljena vprašanja v zvezi z metaforo v jeziku in se ne ogiba soočanju teoretičnih predpostavk z jezikovnimi realizacijami. Poleg tega je edinstven primer leksikografskega (aplikativnega) pristopa h konceptualni metafori, ki si zastavlja nalogo, opredeliti razmerje med pojmom konceptualne metafore kot mišljenjskega pojava in pojmom slovarskega pomena.

> Aplikativni pristop h konceptualni metafori je bil spodbujen s tem, da je bilo potrebno ustreči zamisli, da bi se ponazorila besed in besednih zvez, ki uresničujejo konceptualno metaforo, navajala v t. i. specialnih slovarskih sestavkih znotraj sicer tradicionalno oblikovanega slovarskega besedila. Zamisel te leksikografske inovacije je uresničena v enojezičnem razlagalnem slovarju angleškega jezika *Macmillan English Dictionary for Advanced Learners*, prva izdaja 2002. R. Moon, avtorica prvega upoštevanja konceptualne metafore v tradicionalnem splošnem razlagalnem slovarju, pojmuje specialne slovarske sestavke, namenjene navajanju realizacij konceptualne metafore, kot nadaljnjo razvojno obliko ponazarjalnega gradiva (ki razvojno dopolnjuje običajne oblike ponazarjanja z besednimi zvezami in slikami), ki je v tem primeru hkrati tudi poskus, kako vključevati onomaziološko usmerjene podatke v sicer semaziološko utemeljeni slovarski prikaz; poleg tega specialni slovarski sestavki z gradivom, ki ponazarja realizacije konceptualne metafore, po njenem mnenju pomenijo prispevek k raziskovanju metafore nasploh. (Moon 2004: 217)

Ob iskanju načina, kako v splošnem slovarskem priročniku ustrezno upoštevati naraslo zanimanje za metaforičnost, spodbujeno s popularnostjo konceptualne metafore, prihaja do ekspliciranja razmerja med slovarskim pomenom in metaforičnim konceptom. Določena slovarska iztočnica dobi vlogo imenovanja ciljnega področja in je izhodišče za obdelavo področja določene konceptualne metafore; npr. pridevnik **srečen** pokriva dvoje konceptualnih metafor (SREČA je GOR, NESREČA je DOL; SREČA je SVETLOBA, NESREČA je TEMA) in je v tej vlogi izhodišče za slovaropisni prikaz dveh dodatnih razširitev poimenovalnih možnosti: podpomenke k **srečen** (*biti v devetih nebesih*, *biti v sedmih nebesih*, *jasna mladost*, *plavati v oblakih* itd.) in sobesedilne modifikacije le-teh (*duša mu poje*, *zmerom naj ti sije sonce* itd.) in **nesrečen**. V tem okviru so metaforične realizacije pomena kot pojma (*meaning-concept*) položajno izenačene z ostalimi tradicionalnimi pomenskimi in slovarskoslovničnimi podatki v slovarju (priročniku).[9]

V zaključku avtorica poskuša podati oceno slovaropisne realizacije predstavitve konceptualne metafore znotraj splošnega slovarja. Pomen prizadevanja, da bi se slovaropisno upoštevala teorija konceptualne metafore, vidi v tem, da se uzavešča težavnost sistematičnega raziskovanja metafor in metaforičnosti v danem jeziku in da predstavlja gradivo, ki je bilo raziskano v ta namen,[10] dragoceno izhodišče za nadaljnje metaforološke raziskave.

[9] R. Moon natančno opisuje vprašanja, kot jih je zastavljala obdelava konceptualne metafore v tradicionalnem slovarskem besedilu, čeprav v posebnih sestavkih. (Moon 2004: 209–216) Opisi teh postopkov in vprašanj so zanimiv in redek primer ubeseditve neposredne izkušnje pri iskanju slovaropisne »upodobitve« teoretično sicer razmeroma popolno domišljenega pomenoslovnega področja (v tem primeru področja konceptualne metafore).

[10] Na poti k cilju, ponazoriti osrednje konceptualne metafore, je moralo biti zbranega in preučenega mnogo več gradiva, kot je iz nastalih slovarskih sestavkov razvidno. (Moon 2004: 208–216)

2.5 J. Snoj v gradivni raziskavi večpomenskosti slovenskih samostalnikov ločuje metaforično motivirano večpomenskost od metonimično motivirane večpomenskosti in pomenske vsebovanosti. (Snoj 2004: 161–183) Metaforično motivirani pomeni, definirani z vnosom novih pomenskih sestavin na osnovi asociativnega vsebinskega vplivanja denotatov, so bili na osnovi imenovanega definicijskega merila izbrani neposredno v slovarskem gradivu izmed 2673 znotrajleksemskih medpomenskih povezav in sistematično opazovani s stališča specifičnih okoliščin, ki so tipične za konkretizacijo metaforičnih pomenov. Tako zasnovana raziskava potrjuje nekatere značilnosti slovarske metafore:

1. Določitev leksikalizirane metafore z merilom pojavitve nove UPS in asociacijo med dvema različnima vsebinama (npr. *metuljček*: P_0 'majhen metulj' [metulj = 'žuželka z dvema paroma velikih, navadno pisano obarvanih kril in s tipalnicama'] → P_{Mf}'(modni) dodatek, navadno k moški obleki, v obliki pentlje, na sprednji strani srajce') omogoča na osnovi podatkov v razlagalnem slovarju (s strukturalno utemeljenim načelom pri sistemu razlaganja) ločitev metaforično motivirane večpomenskosti od drugih tipov neposredno motivirane večpomenskosti. Pri tem je potrebno upoštevati, da slovarska razlaga kot ubeseditev pomenskosestavinsko modeliranega slovarskega pomena večinoma neposredno ne izraža metaforične vrste medpomenske povezave, pač pa je to potrebno razkriti na osnovi ugotovljene asociacije med upomenjenima vsebinama. Tipologiziranje zato zahteva posebno branje razlag, zapisanih v slovarju, pri katerem se razlagalni nabor pomenskih sestavin dopolnjuje z vsebinskimi lastnostmi, ki omogočajo asociacije. 2. Vsebinske asociacije, ki omogočajo metaforično večpomenskost, se izmikajo podrobnejšemu tipologiziranju. Količinsko je opazno zastopana asociativnost na osnovi podobnosti po obliki. 4. Povezovalno lastnost pri metaforično motiviranem samostalniškem pomenu je v več primerih mogoče izraziti z lastnostnim pridevnikom, vendar ta pridevnik običajno ni prekriven z razločevalno pomensko sestavino. 4. Metaforično motivirani pomeni pri samostalniku vključujejo možnost spremembe kategorialnih pomenskih lastnosti glede na motivirajoči pomen (npr. števno– {snovno} → števno– {pojmovno} v leksemih *godlja, kaša, gniloba*). 5. Opravljen je poskus razlikovanja med metaforičnim pomenskim prenosom, ki se strukturno osamosvoji v samostalniški slovarski pomen, in besedilno rabo, ki sicer temelji na metaforičnem pomenskem prenosu, vendar nima avtonomnosti pomena. Odsotnost polne strukture slovarskega pomena (tj. odsotnost ubesedljive pomenskosestavinske razločevalnosti znotraj pomenske ravnine jezikovnega sistema) pri t. i. metaforični besedilni rabi na svojski način kaže dvojnost *slovarski pomen* : *uslovarjena vsebina*. 6. Metaforični pomeni so v primerjavi z metonimičnimi pomeni bolj nepredvidljivi. Ta danost se lahko razlaga kot posledica dejstva, da se vse, kar je metaforično, vzpostavlja z izbiro poimenovanja iz množice poimenovanj, ki so medsebojno povezana z osjo pomenske podobnosti (Jakobson). Pojem podobnost pa je že po svojem bistvu nasproten končnosti in predvidljivosti. Pri tem nikakor ni obvezno, da bi asociacija, ki je konstitutitvna za dani metaforično motivirani pomen, bila razvidna iz pomenskosestavinske zgradbe danega pomena.

2.6 V povezavi s sodobnimi slovaropisnimi postopki, vezanimi na korpusno gradivo, je s stališča dosežkov korpusnega slovaropisja ponazarjalen pristop k metafori, kot ga razvija **P. Hanks**. (Hanks 2004, 2006) Korpusne raziskovalne metode, ki imajo v zadnjih dveh desetletjih vlogo osrednjega empiričnega jezikoslovnega pristopa na vseh ravneh jezikovne zgradbe, so namreč na področju raziskovanja pomenskih prenosov, metafore in metonimije, v primerjavi z drugimi jezikoslovnimi področji, v zaostanku.[11] Neposredno pridobivanje podatkov za pomenske prenose iz korpusnega gradiva je nemogoče, saj se pomenski prenosi ne povezujejo s posebnimi jezikovnimi oblikami. Kljub temu je bilo preizkušanih nekaj različnih pristopov, ki poskušajo premostiti to oviro. (Stefanowitsch 2006) Enega teh poskusov predstavlja raziskovanje sintagmatskih vzorcev za leksikalno metaforo pri P. Hanksu.

Ugotavljanje sintagmatskih vzorcev za leksikalno metaforo temelji na metodi analize korpusnih vzorcev kot eni od možnih metod korpusnega približevanja pomenu oz. pomenskemu potencialu posamezne besede. (Hanks 2004: 268) Ugotavljanje metaforičnih pomenov na osnovi analize korpusnih vzorcev, ki temelji v *teoriji pravil in uporabe*, je primer prizadevanja, izpopolniti metodološke postopke, ki bi v korpusnem gradivu omogočili objektivno ločevanje metaforičnih pomenskih izpeljav od nemotiviranih, tj. od dobesednih pomenov.[12] V korpusih zbrano gradivo omogoča opazovati in analizirati sintagmatske vzorce (utemeljene v frekvenčno natančno izmerjenih naborih pojavitev v korpusu), v katerih nastopa obravnavana beseda. Vsak sintagmatski vzorec je povezan s pomenskim potencialom dane besede, tj. z njeno zmožnostjo, da v danem sobesedilu sodeluje pri tvorjenju smiselnega sporočila. Glavna predpostavka *teorije pravil in uporabe* je, da je pomen oz. pomenski potencial določene besede možno ločiti od drugih pomenov na osnovi ožjega sobesedila, povzetega v korpusnih vzorcih. Korpusni vzorec sestoji iz nabora leksemov (semantičnega nabora) in skladenjskih struktur.[13] Vzorec kot najožje relevantno besedilo mora biti eksplicitno opisan kot nabor izključujočih se predvidljivih lastnosti, in ne kot nabor nujnih in zadostnih pogojev, in sicer z navedbo tako semantičnih lastnosti kot skladenjskih lastnosti. Pomenska razlika med motivirajočim in motiviranim pomenom mora biti ekspliciran tako, da jo računalnik sprejema kot razliko. Za pomensko analizo je bistveno, da je možno na ta način opisati vse običajne, navadne, »pravilne« rabe dane besede (ne pa vseh možnih rab). Leksikalizirana metafora ima značaj pravilne rabe, tj. se podreja pravilu (*norms*); neleksikalizirana metafora, nasprotno, izstopa iz pravila in ga zgolj »uporablja« (izrablja; *exploatation*).[14] Leksikalizirana metafora se – tako kot sicer po-

[11] Korpusno raziskovanje metafore se je med drugim izkazalo za učinkovito pri preverjanju veljavnosti nekaterih splošno sprejetih in ponavljanih konceptualnih metafor. Tako npr. E. Semino ugotavlja, da je konceptualno metaforo, poimenovano DOKAZOVANJE JE VOJNA (ARGUMENT IS WAR), glede na gradivo v korpusu ustrezno preimenovati v NASPROTOVANJSKO KOMUNICIRANJE JE FIZIČNI SPOPAD (ANTAGONISTIC COMMUNICATION IS PHISICAL CONFLICT). (Stefanowitsch 2006: 36–62)

[12] V angleščini je teorija imenovana *theory of norms and exploitations*, okrajšano TNE (Hanks 2004), v slovenščini že prevedeno kot »teorija jezikovnih konvencij in možnosti njihove izrabe« (Gantar 2008: 22), kar je povsem ustrezno in natančno, le neprikladno za pogosto navajanje; zato je sprejeta poenostavitev »teorija pravil in uporabe«, ki se sklicuje na pomensko kompleksnost besede *pravilo* v slovenskem jeziku.

[13] O metodi analize korpusnih vzorcev prim. tudi Gantar 2008, 22–23.

[14] »A conventionalized metaphor is a kind of norm. So is an idiom. Regular syntagmatic patterns for at least some conventional metaphors distinguish them from literal senses. A dynamic metaphor, on the other hand, is a kind of exploitation. Dynamyc metaphors have no place in a dictionary.« (Hanks 2004: 272)

meni med seboj – ločuje od nemotiviranega pomena z lastnim semantično motiviranim sintagmatskim vzorcem (npr. ***ploha** žaljivk* po vzorcu *ploha česa*, tj. z vlogo mernega izraza, se razlikuje od vzorca za motivirajoči pomen *poletna **ploha***). Na vprašanje, ali je sintagmatska merila mogoče uporabiti za ločevanje metaforičnih rab od dobesednih rab, metoda analize korpusnih vzorcev odgovarja pritrdilno, vendar z opozorilom, da je za dokončno razdvoumljenje in potrditev metaforičnosti pogosto potrebno upoštevati še druge dejavnike, zlasti vsebinsko področje, ki mu pripada besedilo, in besedilni tip, v katerega se po pričakovanju uvršča in v katerem se ugotavlja metaforični pomen dane besede; včasih je za razumevanje potrebno aktivirati védenje, ki presega samo besedilo in je zunaj tega. (Hanks 2004: 268)

V razpravljanju P. Hanksa o leksikalni metafori je več mest, ki učinkovito ponazarjajo, kako korpusno raziskovalno izhodišče specifično vpliva na definicijsko, teoretično pojmovanje določenega jezikovnega pojava, v tem primeru metafore. (Hanks 2004, 2006) Tako Hanks ugotavlja, da jezikovno metaforo ustrezneje razlagajo teorije, ki jezikovne pojave obravnavajo v smislu boljših in slabših primerkov kategorij (prototipska teorija). (Hanks 2006: 17) Pomembnejše od teoretičnega ločevanja med nemotiviranimi pomeni (dobesednimi pomeni) in metaforičnimi pomeni se mu zdi ločevanje med t. i. konvencionalnimi metaforami, ki sodijo v navadno, običajno, regularno jezikovno rabo, in t. i. dinamičnimi metaforami (priložnostnimi, naključnimi), ki so namenjene izražanju česa novega ali izražanju novega videnja česa. S stališča empiričnega ugotavljanja in preverjanja konvencionalne metafore je bistveno, da je vsaj za nekatere metafore mogoče ugotoviti določene prepoznavne sintagmatske vzorce, različne od vzorcev za druge, nemetaforične pomene (npr. v angleščini konstrukcija z *of* (*a storm of protest*) v določenih pogojih nakazuje sintagmatski vzorec za metaforični pomen mernega oz. količinskega izraza). Nadalje je korpusnemu izhodišču prilagojeno tudi to, da se Hanks pridružuje relativiziranju pojma dobesedni pomen in relativiziranju nasprotja med dobesednim pomenom in metaforičnim pomenom, poudarjajoč danost, da besede, strogo vzeto, sploh nimajo pomena, dokler niso v določenem besedilu.[15] Posamezne besede imajo samo pomenski potencial, sestavljen iz neskončnega števila semantičnih sestavin, ki se aktivirajo (vse ali pa samo nekatere), ko je beseda uporabljena v besedilu. Dobesedni pomen je sicer uporaben poenostavljen pojem za tisti vidik pomenskega potenciala posamezne besede, ki se aktivira v najbolj navadnem, običajnem besedilu. (Hanks 2006: 19) Prav tako je korpusno izhodišče prisotno v definiciji metafore kot »drugotnega pomena« (poleg npr. metonimije): metaforo kot drugotni pomen določa »resonanca« z določeno drugo danostjo v neposrednem sobesedilu.[16] Za pravilno razbiranje metaforičnega pomena kot drugotnega pomena je bistveno prepoznavanje besedilne zvrsti, v katero se uvršča dano besedilo, in upoštevanje širšega besedilnega okolja, ki deluje tako, da se napačni pomeni ne morejo aktivirati in da se

[15] Ni težko videti vzporednost med tukajšnjim relativiziranjem pojma *dobesedni pomen* in Hallidayevo vpeljavo pojma *kongruentnost*, s katerim v zvezi s slovnično metaforo nadomešča pojem *dobesednos*t.

[16] S pojmom »resonanca« je v skladu z interakcijsko teorijo metafore (Black) mišljeno medsebojno vplivanje v besedilu bližnjih izrazov, npr.: V metaforičnem izrazu *morje sreče* se ločujeta *morje* (II. subjekt) in *sreča* (I. subjekt); I. subjekt (*sreča*) se razumeva »v resonanci« z določenimi lastnostmi II. subjekta (*morja*) (v tem primeru je lastnost, preko katere sta pomena »v resonanci«, prostranost, velika količina). (Hanks 2006: 20)

na osnovi »resonantnega« semantičnega razmerja (npr. med *sreča* in *morje* v *morje sreče*) pravilno aktivira metaforični pomen. (Hanks 2006: 26) Pomembna svojskost jezikovne metafore je stopnjevitost, merljiva s stopnjo oddaljenosti izhodiščnega pomena in metaforičnega pomena. Tako ima metaforični izraz *morje sreče* višjo stopnjo metaforičnosti kot *morje solz*, in sicer na osnovi danosti, da so *solze* pomensko bližje z ozirom na *morje* (oba imata snovni pomen) kot pa *sreča*.

3 Leksikološke obravnave metafore se medsebojno razlikujejo v skladu z različnimi pojmovanji jezika in jezikovnega pomena. Ob tem imajo skupni imenovalec v pojmovanju metafore kot pomenske danosti, ki jo omogoča asociativno povezovanje različnih vsebin. Splošno se priznava dve vrsti konkretizacij metafore: 1. metafora kot enakovredna pomenska sestavina poimenovalnega sistema, imenovana tudi konvencionalna metafora in umeščena v navadno, običajno, regularno jezikovno rabo, in 2. individualna metafora, imenovana tudi dinamična metafora ali priložnostna metafora, značilna zlasti za umetniški jezik. Izbrane jezikoslovne obravnave dopuščajo v zvezi z definiranjem metafore kot jezikovnopomenske danosti razlikovanje treh usmeritev, ki so v skladu s siceršnjimi temeljnimi razlikami v pojmovanju jezikovnega pomena: 1. strukturalno pojmovanje metafore, utemeljeno v pomenskosestavinskem modelu slovarskega pomena (Filipec, Gortan Premk, Vidovič Muha, Snoj); 2. pojmovanje jezikovne metafore kot sredstva, s katerim se dokazuje obstoj konceptualne metafore (Kržišnik, Kržišnik – Smolić, Moon); 3. pojmovanje metafore kot aktiviranja določenega pomenskega potenciala besede v besedilu, ki je ugotovljiv iz sintagmatskih vzorcev, pripadajočih dani slovarski metafori (Halliday, Hanks).

Če se sprašujemo o stopnji določenosti metafore kot jezikovnopomenske danosti, potem se tudi v tem pogledu potrjujejo siceršnje razlike med posameznimi jezikoslovnimi usmeritvami. Slovarska metafora, definirana kot strukturalno zamišljeni slovarski pomen, pomenotvorno izpeljan na osnovi tipološko določene dinamike pomenskih sestavin (nastop nove uvrščevalne pomenske sestavine na osnovi asociativno povezanih vsebin), predstavlja metodološko najbolj dosledno določitev metafore, ki pa je tudi v največji meri shematizirana in poenostavljena. Najbolj se pojmovni določitvi izmika slovarska metafora, če se določa znotraj korpusnega pristopa, ki se pri določitvi metaforičnega pomena sklicuje izključno na upoštevanje sintagmatskih vzorcev za določeni metaforični pomen, in sicer vzorcev, kot jih potrjuje korpusno zbrano gradivo. V skladu z raznolikostjo v samem določanju pojma metafora ima gradivna analiza tako na voljo več možnosti zbiranja in interpretiranja zbranega gradiva in prav tako več možnosti kombiniranja podatkov, pridobljenih v okviru različnih pristopov. Razlike med temi možnostmi so pomembne zlasti s stališča zahteve čim bolj celovito upoštevati vse jezikovne danosti, ki so udeležene pri metaforičnem izražanju vsebin. V tem pogledu se trenutno (glede na dostopne pomenskourejevalne možnosti korpusno zbranega gradiva) kot realno možen pristop za raziskovanje slovarske metafore v slovenskem jeziku potrjuje povezava strukturalno modeliranega slovarskega pomena kot shematskega ogrodja slovarske metafore in pojma slovnična metafora, pri katerem se poudarja vloga sintagmatskih pogojev pri uresničevanju metaforičnih slovarskih pomenov.

Literatura

Jurij Derenikovič Apresjan, 1995: *Leksičeskaja semantika*. Moskva: Vostočnaja literatura RAN.

Josef Debevec, 1905: Podoba (metafora) v slovenskem jeziku in slovstvu. *Jahresbericht des k. k. Kaiser Franz Joseph-Staatsgymnasium in Krainburg 1904/05*. 4–23.

Alice Deignan, 2006: The Grammar of linguistic metaphors. Anatol Stefanowitsch, Stefan Th. Gries (ur.): *Corpus-Based Approaches to Metaphor and Metonymy*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 106–122.

Josef Filipec, 1985: Lexikologie. *Česká lexikologie*. Praha: Academia.

Polona Gantar, 2007: *Stalne besedne zveze v slovenščini. Korpusni pristop.* Ljubljana: Založba ZRC.

Darinka Gordan Premk, 1997: *Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskome jeziku*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.

Michael Alexander Kirkwood Halliday, 1994: *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.

Patrick Hanks, 2004: The Syntagmatics of Metaphor and Idiom. *International Journal of Lexicography* 17/3. 245–274.

– – 2006: Metaphoricity is gradable.: Anatol Stefanowitsch, Stefan Th. Gries (ur.): *Corpus-Based Approaches to Metaphor and Metonymy*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 17–35.

Erika Kržišnik, 1994: *Slovenski glagolski frazemi* (ob primeru frazemov govorjenja). Doktorska disertacija. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

– – 2004: Pojmovanje metafore v kognitivnem jezikoslovju. Marko Jesenšek (ur.): *Slovenski jezik in literatura v evropskih globalizacijskih procesih. Slovenski slavistični kongres Novo Mesto 2004*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 56–74.

– – 2007: »Metafore«, v katerih govorimo v slovenščini frazeološko – konceptualnometaforična analiza frazemov govorjenja. Erika Kržišnik, Wolfgang Eismann (ur.): *Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah*. *Europhras Slovenija 2005*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko. 183–203.

Erika Kržišnik, Marija Smolić, 1999: Metafore, v katerih živimo tukaj in zdaj. Erika Kržišnik et al. (ur.): *35. seminar slovenskega jezika, literature in kulture.* Ljubljana: Filozofska fakulteta. 61−80.

– – 2000: »Slike« časa v slovenskem jeziku. Irena Orel (ur.): *36. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 7−19.

Goeffrey Leech, 1981: *Semantics: The Study of Meaning*. Harmondsworth: Penguin.

John Lyons, 1977: *Semantics.* Cambridge: Cambridge University Press.

Rosamund Moon, 1998: *Fixed Expressions and Idioms in English. A Corpus-Based Approach*. Oxford: Clarendon Press.

– – 2004: On Specifying Metaphor: An Idea and its Implementation. *International Journal of Lexicography* 17/2. Oxford: Oxford University Press. 195–222.

France Novak, 2004: *Samostalniška večpomenskost v jeziku slovenskih protestantskih piscev*. Ljubljana: Založba ZRC.

Jerica Snoj, 2004: *Tipologija slovarske večpomenskosti slovenskih samostalnikov*. Ljubljana: Založba ZRC.

Anatol Stefanowitsch, 2006: Corpus-based approaches to metaphor and metonymy. Anatol Stefanowitsch, Stefan Th. Gries (ur.): *Corpus-Based Approaches to Metaphor and Metonymy*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 1–16.

Dmitrij Nikolajevič Šmelev, 1973: *Problemy semantičeskogo analiza leksiki (na materiale russkogo jazyka)*. Moskva: Nauka.

Ada Vidovič Muha, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje: Govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Anna Wierzbicka, 1992: *Semantics, Culture and Cognition. Universal Human Concepts in Culture-Specefic Configurations*. New York, Oxford: Oxford University Press.

Summary

The article is based on a systematic survey of some general lexicological reference works and some thematically specialized studies in the field of lexical metaphor. Its intention is to obtain a realistic picture of the objective characteristics that are used in lexicological literature to define the metaphor as a concept of linguistic meaning. This insight into the theoretical understanding of the metaphor should allow us to select the appropriate approach to the analysis of the metaphor material in the system of the Slovene language. Based on this criterion, the author presents the selection of the definitions of the metaphor, as reflected in the findings of individual linguists, which should provide an idea to what extent the metaphor as a concept of linguistic meaning is defined. Considering the major role that the metaphor plays in semantic derivation, lexicological literature exhibits a fairly high degree of stereotyping, generality, and impreciseness in defining the lexical metaphor.

The surveyed lexicological literature shows that linguistic treatments of the metaphor differ according to the differences in theoretical and methodological understanding of language and linguistic meaning. The common denominator of these treatments is understanding of the metaphor as a semantic fact that is made possible by associative connection of various contents. The two generally accepted types of concretization of the metaphor are: (1) metaphor as an equal semantic component of the lexical system, also known as the conventional metaphor, positioned in the common, everyday, regular linguistic usage; (2) individual metaphor, also called the dynamic or occasional metaphor, mainly typical of the artistic language. The selected linguistic treatments allow differentiation of three distinct approaches in defining the metaphor, which correspond to other major differences in the understanding of linguistic meaning: (1) structural understanding of the metaphor, based on the semantic-component model of lexical meaning (Filipec, Gortan Premk, Vidovič Muha, Snoj); (2) understanding of the language metaphor as means of proving the existence of the conceptual metaphor (Kržišnik, Kržišnik – Smolić, Moon); (3) understanding of the metaphor as means of activating particular semantic potential of a word in a text, which can be determined from the syntagmatic patterns belonging to a given lexical metaphor (Halliday, Hanks).

The differences between various theoretical approaches are also confirmed in determining the extent to which the concept of the metaphor is defined. The lexical metaphor, defined as a structurally conceptualized lexical meaning, derived on the basis of typologically defined dynamics of semantic components (introduction of a new classifying semantic component based on associatively connected contents), represents methodologically the most consistent definition of the metaphor, but it is at the same time the most schematized and simplified. The conceptual definition is the most elusive with the lexical metaphor, if it is defined within the corpus approach, which relies exclusively on syntagmatic patterns for a particular metaphoric meaning, i.e., patterns attested in the material compiled in the corpus. In accordance with the variegation in the definition of the metaphor, corpus analysis has several options for compilation and interpretation of the compiled material, as well as several options for combining the data acquired with various approaches. The differences between these options are important particularly from the standpoint

of the requirement that the treatment of the lexical metaphor take into consideration as many linguistic facts as possible, i.e., facts participating in the metaphorical expression of the content. Under the given circumstances, the realistically possible approach to the analysis of the lexical metaphor in Slovene is to connect the structurally modeled lexical meaning as the schematic framework of the lexical metaphor with the concept of grammatical metaphor, which emphasizes the role of syntagmatic conditions in realization of metaphoric lexical meanings.